

تأثیر اعتماد اجتماعی خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان متأهل

دبیرستان‌های شهر تهران در سال ۱۳۹۸

ابریشم عارف^۱، باقر ساروخانی^۲، مجید کاشانی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۹، تاریخ تایید: ۱۴۰۰/۵/۱۸

چکیده

احساس شادی و نشاط از جمله اساسی‌ترین نیازها و خواسته‌های انسان است و می‌تواند تأثیرات انکارناپذیری بر جنبه‌های گوناگون زندگی همه افراد از جمله معلمان داشته باشد. با توجه به نقش و جایگاه مهم معلمان در تربیت و جامعه‌پذیری دانش‌آموزان، تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر اعتماد اجتماعی خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان متأهل دبیرستان‌های شهر تهران در سال ۱۳۹۸ انجام گرفته است. روش پژوهش حاضر؛ پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات؛ پرسشنامه محقق‌ساخته می‌باشد. تعداد ۳۸۲ نفر از جامعه مورد مطالعه بر اساس فرمول کوکران تعیین گردیده که لینک پرسشنامه در اختیار پاسخگویان قرار گرفته است. همچنین برای تعیین پایایی گویه‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. از نرم‌افزار SPSS ۲۲ و نرم‌افزار LISREL 8.5 برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نتایج نشان داد که سطح اعتماد اجتماعی بین خانواده معلمان و همچنین نشاط اجتماعی معلمان مطلوب و بالاتر از میانگین معیار مورد بررسی (نمره ۳ میانگین طیف لیکرت) است؛ همچنین نتایج آزمون رگرسیون نشان داد که اعتماد اجتماعی خانواده تأثیری معنادار و افزایشی بر نشاط اجتماعی معلمان دارد. به عبارت دیگر، با زیاد شدن میزان اعتماد اجتماعی، میزان نشاط اجتماعی معلمان افزایش پیدا می‌کند.

واژگان کلیدی: نشاط اجتماعی، خانواده، اعتماد اجتماعی، معلمان.

۱ گروه جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛

aaref139797@gmail.com

۲ گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)؛

b.soroukhani@yahoo.com

۳ گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ fahmm@yahoo.com

انسان موجودی هدفمند و جویای نشاط و سعادت است و شادی به‌عنوان یکی از نیازهای روانی او به‌دلیل تأثیرات عمده‌ای که بر شکل‌گیری شخصیت و مجموع زندگی‌اش دارد، همواره اهمیت داشته است (خورشیدی، ۱۳۹۳). بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه شادکامی، ۵۰ درصد مردم آن را مهم‌ترین موضوع به‌شمار آورده‌اند (ارگایل، کلانتر، ۲۰۰۵) چراکه انسان تا زمانی که به آنچه می‌خواهد دست نیابد، احساس نشاط، خوشبختی و سعادت نمی‌کند و به‌تعبیری می‌توان گفت همه تلاش انسان در جهت یافتن شادی، نشاط و خوشبختی در آینده است. در واقع، احساس شادی یکی از مهم‌ترین پشتوانه‌های وی برای مقابله با مشکلات است. شادی و نشاط موجب سلامتی عاطفی، روانی، جسمی و امیدواری را فراهم می‌کند و همچنین زندگی را خوشایند ساخته و اشتیاق برای پرداختن به فعالیت‌های اجتماعی را آسان می‌کند (خوشفر و همکاران، ۱۳۹۰).

به تجربه ثابت شده که شادی و نشاط، مادهٔ اولیهٔ تغییر جوامع و اجتماعات بشری و تحول و تکامل درونی انسان‌هاست. در جوامع خوشحال و خرسند؛ تولید بهتر، اقتصاد کارآمدتر و سالم‌تر خواهد بود و شاد بودن اجتماعات انسانی یکی از عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و باعث توسعهٔ پایدار می‌شود؛ بنابراین مسئولین و برنامه‌ریزان هر جامعه‌ای در پی یافتن راهی برای افزایش نشاط و شادمانی در جامعه خویش هستند. از آنجایی که با کمک علم پزشکی مخاطرات زندگی بشر تا حدود زیادی کنترل شده، شاهد افزایش روزافزون امید به زندگی در جوامع مختلف هستیم، اما زندگی همراه با سلامتی و شادی موضوعی است که در دهه‌های اخیر با چالش‌های فراوانی مواجه شده است؛ تا جایی که در کشور انگلستان، وزیر تنهایی و وزارتخانه تنهایی برای رسیدگی به وضعیت روحی افراد جامعه در دولت آن کشور تأسیس شده است.

بنابراین یکی از دغدغه‌های اصلی جامعه ایران و حتی جهان، سلامت به‌ویژه سلامت روانی افراد جامعه است. همچنین افسردگی و بیماری‌های روانی در کشورهای حوزه اسکاندیناوی که بالاترین سطح رفاه را دارند، چالش جدیدی را در سطح دنیا به‌وجود آورده که آیا رفاه و امکانات رفاهی می‌توانند باعث شادکامی افراد جامعه شوند؟ اهمیت این موضوع، به‌حدی بوده است که مؤسسه لگاتوم^۱ (سطح رفاه در کشورها با مقایسه وضعیت آن‌ها در ۹ حوزه اقتصاد، فرصت‌های کسب و کار، حکومت‌داری، آموزش، سلامت، امنیت و ایمنی، محیط زیست، آزادی‌های فردی و

1 Legatum Prosperity Index

سرمایه اجتماعی سنجیده می‌شود. در رتبه‌بندی ۲۰۱۵، نروژ، سوئیس، دانمارک، بالاترین رتبه‌ها را دارا بودند. رتبه ایران فهرست ۲۰۱۴، ۱۰۷ است و در اغلب هشت حوزه مورد بررسی نیز در نیمه پایینی جدول قرار دارد. بهداشت و آموزش تنها حوزه‌هایی هستند که ایران در نیمه بالایی جدول قرار گرفته‌است). از این طریق کشورهای مختلف می‌توانند در این زمینه‌ها برنامه‌های خود را بر اساس شناخت دقیق از وضعیت موجود تعیین کنند.

از سوی دیگر، همواره از آموزش و بهداشت به‌عنوان دو بال اصلی توسعه جوامع یاد شده است و اهمیت این دو حوزه، بر هیچ کسی پوشیده نیست. اگر بخواهیم بر بخش آموزش متمرکز شویم، به نقش و اهمیت معلمان خواهیم رسید. در ایران نیز آمارها و ارقام متفاوت و بعضاً متناقضی از وضعیت سلامت روانی و شادی و نشاط منتشر شده است که تشخیص درست بودن آنها با توجه به فقر داده و اطلاعات در این زمینه کار دشواری است.

در طی چند دهه گذشته، در جای‌جای کشور، اتفاقات و مسائلی گوناگونی باعث، کاهش سرمایه اجتماعی (به‌خصوص کاهش اعتماد، انسجام، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی)، افزایش بیگانگی اجتماعی، پایین آمدن مثبت‌اندیشی و قطعیت در کار، نداشتن امید به آینده بهتر، کاهش فرصت‌های ازدواج، عدم ارضای نیازهای عاطفی، ضعف در مهارت‌های ارتباطی با دیگران و انزوا و گوشه‌گیری، عدم خلاقیت و ابتکار، افزایش مشکلات اقتصادی به‌ویژه نرخ فزاینده تورم، گسترش بیکاری و در پی آن کاهش شدید امنیت شغلی و محرومیت بخشی از جامعه به منابع درآمدی، گسترش فقر، تشدید شکاف طبقاتی، پایین بودن میزان رضایت شغلی و کارآمدی و در نتیجه ایجاد مانع در رشد تولیدات ناخالص داخلی، رخ داده است. به‌نظر می‌رسد این رخدادها میزان نشاط اجتماعی مردم را تحت شعاع قرار داده و میزان انگیزش درونی آنان را برای انجام فعالیت‌های اقتصادی و سایر فعالیت‌ها کاسته است.

طبیعتاً قشر معلمان که در بطن جامعه هستند و علاوه بر مشکلات خود و خانواده، تا حدودی درگیر مشکلات دانش‌آموزان نیز هستند، از مهم‌ترین اقشار در زمینه نشاط اجتماعی هستند که هم توجه به سطح نشاط اجتماعی ایشان اهمیت دارد و هم به‌واسطه ارتباط مستقیم با سرمایه انسانی و نسل‌های آینده کشور، ضرورت دارد مورد توجه قرار گیرند. خصوصاً از آنجایی که بررسی‌های و آمارهای غیررسمی حاکی از آن است که سطح حقوق دریافتی معلمان و کارکنان آموزش و پرورش نسبت به سایر وزارتخانه‌هاست و همین موضوع بر ذهنیت معلمان بر جایگاهشان

تأثیری منفی گذاشته است. در سال‌های اخیر، بارها شاهد تجمع‌های اعتراضی معلمان در شهرها و استان‌های مختلف بوده‌ایم که نسبت به وضعیت معیشتی خود معترض بوده‌اند.

درباره وضعیت نشاط اجتماعی در بین معلمان هم اطلاعات جامع و موثقی در دست نیست و پژوهش‌های پراکنده محققان و دانشجویان نیز به لحاظ زمانی و مکانی نمی‌توانند پوشش جامع و قابل تعمیم و دیدی کلی را در این زمینه فراهم آورند، اما آنچه که مسلم و غیرقابل انکار است، در درجه اول اهمیت نقش و جایگاه معلم در سیستم آموزش و پرورش کشور و همچنین توسعه پایدار و تربیت سرمایه انسانی قوی برای نسل‌های آینده است. از سوی دیگر، نمی‌توان کتمان کرد که سطح نشاط اجتماعی معلمان نیز آسیب دیده و دچار اختلال شده است و به عنوان یک کالای نایاب در اختیار گروه اندکی قرار گرفته و به عنوان یک دغدغه بزرگ درخور بررسی است.

اما سؤال این است که وضعیت نشاط اجتماعی معلمان چگونه است؟ معلمان چه تعریف و ارزیابی از جایگاه خود دارند؟ نقش خانواده‌ها در نشاط اجتماعی معلمان چیست؟ آیا همه معلمان سطح نشاط و شادکامی یکسانی دارند یا بین دسته‌بندی‌های مختلف تفاوت وجود دارد؟ سؤالاتی از این قبیل، ذهن محقق را به خود مشغول داشته تا با انجام این پژوهش، قدمی در راستای پاسخ دادن به آنها بردارد؛ بنابراین بسیار مهم است که پیش‌بینی‌کننده‌ها، همبسته‌ها، متغیرها و عوامل مؤثر بر شادی افراد، شناسایی، اندازه‌گیری و کنترل شوند و در نهایت به افزایش شادکامی و احساس مثبت در انسان بیافزایند. این پژوهش در نظر دارد، تأثیر اعتماد اجتماعی خانواده را بر میزان نشاط در بین معلمان دبیرستان‌های شهر تهران مورد بررسی قرار دهد.

پیشینه تحقیق

موضوع نشاط اجتماعی و شادکامی از جمله موضوعاتی است که اخیراً مورد توجه پژوهشگران علوم اجتماعی قرار گرفته است. تاکنون تحقیقات مناسب و کاربردی در این حوزه به‌ویژه در ارتباط با تأثیر اعتماد اجتماعی خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان شهر تهران صورت نگرفته است. در این قسمت به برخی تحقیقات عام‌تر که درباره نشاط اجتماعی و اعتماد اجتماعی انجام گرفته‌اند، اشاره می‌شود.

سمیعی اصفهانی و پور دانش (۱۳۹۷)، تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی معلمان (مطالعه موردی معلمان نواحی ۲۰ و ۲۱ شهر تهران)» انجام داده‌اند. یافته‌های رگرسیونی و بررسی رابطه بین متغیرها نشان می‌دهد که متغیرهای زمینه‌ای و

همچنین عوامل اجتماعی مؤثر از جمله از خود بیگانگی، میزان درآمد، دین‌داری، ابعاد سرمایه اجتماعی، رضایت زندگی، شغلی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی رابطه‌های معنادار با نشاط اجتماعی افراد مورد مطالعه دارد.

ابراهیمی‌پور و نعیمی (۱۳۹۶) پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و سبک زندگی در میان دبیران زن ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر تبریز» نشان می‌دهد که بین میزان اعتماد شخصی، میزان اعتماد نهادین، میزان اعتماد تعمیم‌یافته و میزان اعتماد مدنی دبیران زن ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر تبریز بر حسب سبک‌های مختلف زندگی (سنتی، مدرن و بینابینی) تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین؛ بین میزان اعتماد اجتماعی دبیران زن ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر تبریز بر حسب سن، بر حسب محل سکونت و بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد.

نوریان نجف‌آبادی و جهانگیر (۱۳۹۰) تحقیقی تحت عنوان «رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و سلامت روانی (مطالعه موردی: معلمان شهرستان تیران و کرون)» انجام دادند. یافته‌های تحقیق بیانگر این است که بین میزان سلامت روان زنان و مردان، افراد مجرد و متأهل و همچنین معلمان مشغول به خدمت در شهر و روستا تفاوت معناداری وجود ندارد. از سوی دیگر، بین میزان سلامت روان با ابعاد مختلف اعتماد اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ به عبارت دیگر با زیاد شدن میزان اعتماد اجتماعی، میزان سلامت روانی افزایش پیدا می‌کند. نتایج این تحقیق، همسو با نظریات اندیشمندانی همچون پاتنام^۱، ویلکینسون^۲ و کاواچی^۳ است.

میرشاه جعفری و همکاران (۱۳۸۱) پژوهشی تحت عنوان «شادمانی و عوامل مؤثر بر آن» که به روش اسنادی گردآوری شده است، نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی از جمله عواملی است که بر شادی تأثیر بسزایی دارد. (میرشاه جعفری و همکاران، ۱۳۸۱).

«تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس شادی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان»، عنوان پژوهشی دیگر است که محمد گنجی (۱۳۸۷) انجام داده است. نتایج تحقیق نشان داده است سرمایه اجتماعی با احساس شادی سرپرستان همبستگی مستقیم دارد.

زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیق خود با عنوان «بررسی رابطه بین رضایت شغلی و نشاط اجتماعی دبیران مقطع متوسطه شهر جیرفت» با به‌کارگیری یک نمونه ۱۰۵

1 Putnam

2 Wilkinson's

3 Kavachi

نفری از یک جامعه آماری ۸۴۵ نفری که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده بودند، به این نتیجه رسیدند که رضایت شغلی معلمان با میانگین ۴۲/۲، از حد متوسط پایین‌تر و نشاط اجتماعی آنها با میانگین ۵۷، از حد متوسط بالاتر بود و اینکه جنسیت و رضایت شغلی بر نشاط اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار داشتند. تأهل، رشته تدریس و سطح تحصیلات دبیران با شادمانی آنها رابطه معنادار نداشت. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که سه متغیر رضایت از موقعیت شغلی، رضایت از رابطه با همکاران و رضایت از مدیر یا سرپرست در مجموع توانستند ۴۶/۷ درصد از تغییرات نشاط اجتماعی دبیران را تبیین کنند (زارع شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۱).

رومرو و کیروسیردس^۱ (۲۰۰۶) در تحقیقات مختلف نشان دادند که در شبکه‌های اجتماعی تحمیلی، سرمایه اجتماعی موقت شکل می‌گیرد و ممکن است در کوتاه مدت و به صورت موقعیتی، تأثیر مثبت بر سرمایه روانشناختی داشته باشد. در صورتی که در شبکه‌های اجتماعی انتخابی و خلق شده، سرمایه اجتماعی به طور انعطاف‌پذیر گسترش یافته، به تجلی سرمایه روان‌شناختی عمیق و پایدار منتهی می‌شود. در این موقعیت‌ها، مهارت‌های انطباقی و سازگارانه افراد نیز افزون‌تر می‌گردد. افزون بر این، سرمایه روان‌شناختی در حال شکل نمی‌گیرد. آدمی در چارچوب‌های ترسیم شده فرهنگی و اجتماعی به سر می‌برد و به‌طور پیوسته از منابع فرهنگی و اجتماعی، بازخوردهای اطلاعاتی و اصلاحی دریافت می‌کند. این بازخوردها قادرند در شکل‌دهی اهداف، معنای زندگی، مقاومت در برابر فشار و خود ارزیابی‌های مثبت و منفی، نقش ماندگار ایفا کنند. از این رو، فقدان شبکه‌های اجتماعی حمایت‌کننده و گسست روابط بین فردی و افول اعتماد بین فردی قادرند از تظاهرات توانمندی‌های فردی در عرصه‌های اجتماعی، جلوگیری کنند. در واقع فضاهای بی‌اعتمادی و گسست اجتماعی، فرصت جرئت‌ورزی و خودابرازی را از آدمی گرفته، او را از منابع عظیم بازخوردی محروم می‌سازند. فقدان این منابع، چشم‌انداز روندهای آتی زندگی را برای فرد در ابهام فرو می‌برد و یأس، ناامیدی و بدبینی را در نظام ادراکی و روان‌شناختی فرد جایگزین می‌کند (Romero EJ, Cru thirds KW.2006).

کوپر و همکاران^۲ (۱۹۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «فعالیت‌های اجتماعی و نشاط» به این نتیجه رسیده‌اند که فعالیت‌های اجتماعی (شرکت در مراسم‌های سنتی، شرکت در نمایشگاه‌ها،

1 Romero & Cru thirds

2 Cooper et al.

جشنواره‌ها و ...). با میزان نشاط افراد رابطه مستقیم دارد و هر چه تعداد فعالیت‌ها بیشتر باشد، بر شادی افراد نیز افزوده می‌شود (Cooper et al, ۱۹۹۲).

بارتولینی و همکاران^۱ (۲۰۰۸) پژوهشی را با عنوان «آیا کاهش سرمایه اجتماعی، از شادی آمریکایی‌ها می‌کاهد؟» انجام داده‌اند. آنها در این پژوهش، فرضیه‌ای را آزمودند که رابطه میان سرمایه اجتماعی و شادی را در سطح فردی می‌سنجد. سه یافته اصلی در این پژوهش، بدین قرار است: ۱- چند شاخص از سرمایه اجتماعی با شادی گزارش شده به‌طور معنی‌دار همبستگی دارد. ۲- شاخص‌های سرمایه اجتماعی برای دوره‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۰۴ روندی نزولی نشان می‌دهد. ۳- روند شادی به‌طور گسترده‌ای با روند افزایشی درآمد همبستگی معناداری داشته است (Bartolini et al, 2009).

مبانی نظری تحقیق

انسان‌ها بنا بر سرشت و ماهیت وجودی خویش همواره از افسرده بودن گریزان‌اند و دوست دارند به‌سوی شاد بودن و شاد زندگی کردن در حرکت باشند (صادقیان، ۱۳۸۶). خاستگاه و منشأ پژوهش در ارتباط با نشاط در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ قرار دارد. این تحقیقات، عمدتاً توسط روان‌شناسان آغاز شده است و با تلاش جامعه‌شناسان در حال پیگیری است. بر این اساس، چارچوب نظری تحقیق و در راستای عملکرد اعتماد اجتماعی و بیشتر شدن آن بیانگر احساس خوب داشتن از زندگی و نشاط را در بین معلمان در دو حیطه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مورد بررسی قرار می‌دهد. وجود کارکردهای مثبت فردی و اجتماعی متعدد شادی و نشاط عمومی مانند تقویت مبانی و ارزش‌های وطن‌دوستی، افزایش امید به زندگی، انگیزه برای کار و توسعه کشور، تقویت سرمایه اجتماعی (پیوند و اعتماد عمومی) تقویت انسجام اجتماعی و...، شادی و نشاط عمومی را به‌ضرورت بسیار بااهمیت برای تداوم حیات هر جامعه مبدل ساخته است.

تبیین‌های روان‌شناختی

نظریه‌هایی که در حوزه روان‌شناسی مفهوم شادی و نشاط را تبیین می‌کنند، اغلب شخصیتی و شناختی هستند. استدلال نظریات شخصیتی این است که جنبه‌های مهم رفتار و تجربه زیسته معلمان را می‌توان با تعداد محدودی از ابعاد، مشخص ساخت. بدین معنا صفات شخصیتی

1 Bartolini et al.

متفاوتی وجود دارد که با شادمانی و نشاط پیوند دارند؛ یعنی افراد شاد و ناشاد صفات شخصیتی متمایزی دارند (کار^۱، ۱۳۸۷). عزت نفس به دلیل اینکه زاینده زندگی اجتماعی و ارزش‌های آن است و در تمامی فعالیت‌های روزانه معلمان به نوعی جلوه‌گر است، از مهم‌ترین جنبه‌های شخصیت و تعیین‌کننده ویژگی‌های رفتاری آنها محسوب می‌شود (غفاری و همکاران، ۱۳۸۶).

دینو و کوپر^۲ (۱۹۹۸) مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی افراد شاد را عاطفه مثبت و عزت نفس بیان کرده‌اند (Cheng, H.^۳ و Furnham^۴، ۲۰۰۳). روان‌شناسان انسان‌گرای سده اخیر، نظیر مازلو^۵ (۱۹۵۴)، راجر کلارک^۶ (۲۰۲۰) نیز مزایا و اهمیت زیادی برای عزت نفس و شادکامی بالا قائل شده‌اند و یکی از شاخص‌های سلامت روانی و ویژگی‌های افراد برخوردار از عزت نفس بالا را داشتن نگرش مثبت و احساس شادی و لذت از زندگی برشمرده‌اند (مردانی و شریفی اصفهانی، ۱۳۸۹).

نظریات شناختی برخلاف نظریات شخصیتی معتقدند که شادی و نشاط محصول تفکر انسان و بازتاب ادراک و آگاهی، از تمایز بین واقعیت زندگی (آن‌گونه که هست) و ایده‌آل‌های فرهنگی-اجتماعی (آن‌گونه که باید باشد) است و هرچه تمایز بین این دو کمتر باشد، میزان شادی نیز بیشتر خواهد بود (گنجی، ۱۳۸۷). در حقیقت، اندیشه اصلی در رویکرد شناختی، آن است که رفتار یک شخص بستگی به شیوه درک او از موقعیت‌های اجتماعی دارد. این نظریات بر اهمیت ادراک یا تعبیر و تفسیر فرد از واقعیت‌ها تأکید دارند نه بر «واقعیت» یک موقعیت (کریمی، ۱۳۷۳).

از مهم‌ترین نظریات شناختی، تئوری مقایسه اجتماعی و محرومیت نسبی است. محرومیت نسبی به معنای تفاوت بین انتظارات و ارزیابی افراد نسبت به احتمال دسترسی به هدف است که در بین معلمان از حداقل‌های زندگی محروم هستند و در مقایسه با برخی از نقش‌ها در جامعه از جایگاه پایینی برخوردار می‌باشند (مرادی و سعیدی پور، ۱۳۸۹). محرومیت نسبی نتیجه مقایسه افراد با دیگر اعضای اجتماع خصوصاً معلمان و خانواده‌های آنان می‌باشد (Bernburg^۷، ۲۰۰۹). محرومیت‌های نسبی از قبیل مشکلات اقتصادی، ارزش قائل نشدن به نقش معلمی و محرومیت‌هایی که رفتارها و عواطف مغربی را ایجاد می‌کنند، ناخوشایند هستند و از احساس

---

1 Carr

2 DeNeve & Cooper

3 Cheng

4 Furnham

5 Maslow

6 Roger Clark

7 Bernburg

شادی و خوشبختی آنها را می‌کاهد (White^۱، ۲۰۰۶). بدین ترتیب، یکی از کاربردهای مهم نظریه محرومیت نسبی که ریشه در مقایسه‌های اجتماعی دارد، این است که نشان دهد چگونه مقایسه‌های اجتماعی می‌تواند عواطف منفی مثل افسردگی و خشم را در بین این قشر ایجاد کند و از عواطف مثبت مثل شادی و نشاط را بکاهد. در چند ساله اخیر، با توجه به وضعیت تأسف‌آور فرهنگیان با مقایسه بقیه گروه‌های شغلی، کمترین ارزش‌گذاری و جایگاه شغلی را برای این قشر به دنبال داشته است و به مراتب تمامی جنبه‌های زندگی آنان را تحت تأثیر خود قرار داده است. همین امر، باعث کاهش اعتماد اجتماعی در بین آنها شده است و امکان همراهی و همدلی را بین آنها با خانواده‌هایشان و شاد بودن آنها را کاهش داده است.

تبیین جامعه‌شناختی

جامعه به‌عنوان بستر روابط اجتماعی، حوزه‌ای را فراهم می‌کند که در آن اعضای جامعه بخصوص معلمان می‌توانند به تشکیل و گسترش اعتماد اجتماعی بپردازند و از این طریق این پیوندها و روابط اجتماعی، به اهداف خود دست یابند. کلمن^۲ (۱۹۹۹) معتقد است که امکانات عاطفی یکی از منابعی است که معلمان در طی روابط اجتماعی با دانش‌آموزان مبادله می‌کنند و از آن جا که احساس شادی و نشاط یکی از حالات عاطفی است، با گسترش روابط اجتماعی، احساس شادی و نشاط بین آنها نیز افزایش می‌یابد (بهرامی‌نژاد، ۱۳۸۷). برک^۳ (۲۰۰۶) همچنین معتقد است که پیوندهای عاطفی عمیق که با افراد خاصی (نظیر معلمان و دانش‌آموزان) در زندگی خود برقرار می‌کنیم، موجب می‌شود زمان تعامل با آنها، احساس نشاط کرده و هنگام استرس از این که آنها را در کنار خود داریم، احساس آرامش کنیم (Berk، ۲۰۰۶).

وینهون^۴ (۲۰۰۱) روابط و اعتماد اجتماعی و پیوندهای اولیه در حوزه زندگی خصوصی و روابط ثانوی را عاملی می‌داند که بخشی از شادی و نشاط را تبیین می‌کند (Veenhoven، ۲۰۰۱). آرگایل^۵ (۲۰۰۱) نیز معتقد است عاطفه مثبت ایجاد شده به وسیله تعامل اجتماعی، به طور شدید تحت تأثیر حمایت‌های اجتماعی از طرف خانواده، دوستان و گروه‌های دیگر است (آرگایل^۶، ۱۳۸۶). اعتماد یکی از شاخص‌های کیفیت روابط اجتماعی است (Kroll^۱، ۲۰۱۱).

1 White

2 Colman

3 Brek

4 Veenhoven

5 Argyle

6 Argyle

اعتماد به معنای نگرش مثبت به فرد یا امری خارجی و مبین میزان ارزیابی از پدیده‌ای است که با آن مواجه هستیم؛ به عبارت دیگر، احساسی است که فرد یا افراد درباره چیزی تأیید شده دارند. فقدان اعتماد اجتماعی، ترس از برقراری ارتباط و احساس ناامنی را بین اعضا افزایش داده و با جلوگیری از گسترش تعامل، مشارکت در معلمان در جامعه را کاهش می‌دهد (Firouzabadi, at all) (۲۰۱۱).

گیدنز (۱۳۷۷) بر این باور است که مدرنیته احتمال خطر را در بعضی حوزه‌ها کاهش داده، اما خطرات و ناامنی‌های دیگری را جایگزین ساخته است. از جمله عوامل تهدیدکننده شادمانی در نظر گیدنز عبارت‌اند از؛ تهدیدهای خشونت‌آمیز ناشی از صنعتی شدن، جنگ، متزلزل شدن ریشه‌های اعتماد به نظام‌های انتزاعی و احساس ناامنی و اضطراب وجودی. همچنین از جمله عوامل تأمین‌کننده شادمانی از نظر گیدنز می‌توان از اعتماد همراه با احتیاط نسبت به نظام‌های انتزاعی، اعتماد و زمان‌های امور زندگی به دست نظام‌های تخصصی و دگرذیسی صمیمیت و شکل‌گیری رابطه ناب نام برد (چلبی و موسوی ۱۳۸۸). بر این اساس، گیدنز احساس ناامنی را به‌مثابه یکی از عوامل تهدیدکننده شادی مطرح می‌کند و نبود امنیت و ترس از تهدید را عاملی می‌داند که اعتماد را از دیگران سلب می‌کند و موجب می‌شود کنشگران نسبت به صداقتی که افراد در کنش‌های خود بروز می‌دهند دچار شک می‌شوند.

ایجاد حس اعتماد بین مجموعه معلمان و خانواده‌هایشان و دانش‌آموزان و افراد جامعه، پیچیدگی تعاملات اجتماعی بین آنها را کاهش می‌دهد و یک زندگی امن‌تر و شادتر را ایجاد می‌کند و بالعکس، فقدان اعتماد، احساس ناامنی را افزایش می‌دهد و از گسترش تعاملات اجتماعی جلوگیری می‌کند. به این ترتیب، احساس امنیت یکی از مفاهیم مرتبط با اعتماد می‌باشد و همه افراد جامعه در ساخت و حفظ آن مشارکت دارند. اگر این نیاز به درستی تأمین شود، موجب افزایش احساسات مثبت از جمله شادی و نشاط می‌گردد. در جوامعی که اطمینان و اعتماد بیشتری فراهم شود، شادی و نشاط نیز بیشتر خواهد بود. رابطه محکمی بین امنیت روانی و تأمین نشاط اجتماعی وجود دارد که به‌طور گسترده‌ای مستقل از رفاه اقتصادی است. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داده است افرادی که شاد هستند، بیشتر احساس امنیت می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، بیشتر اعتماد می‌کنند، دارای روحیه مشارکتی بیشتری هستند و نسبت به کسانی که با آنها زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت دارند. در این راستا معلمان

به‌عنوان افرادی تأثیرگذار از این قاعده مستثنا نیستند؛ چون نقش تعیین‌کننده‌ای در تربیت نسل آینده دارند.

فرضیه‌های تحقیق

به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار است.

فرضیه صفر: به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار نیست.

فرضیه یک: به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار است.

روش‌شناسی

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

در پژوهش حاضر روش کتابخانه‌ای: برای تهیه پیشینه تحقیق، دستیابی به چارچوب نظری و شناسایی متغیرها و... و در نهایت تحلیل نتایج آزمون، فرضیه‌ها به‌عنوان یک ضرورت مورد نیاز است و روش میدانی: (روش کمی) روش‌های میدانی که از شهرت بیشتری برخوردارند عبارت‌اند از: روش پرسشنامه‌ای، روش مصاحبه، روش مشاهده و بررسی اسناد و مدارک، برای استفاده از روش میدانی در پژوهش حاضر با توجه به نوع تحقیق، از روش پرسشنامه بهره گرفته شده است. همچنین برای تکمیل یافته‌ها از مصاحبه‌ها و تجربه زیسته همکاران بهره گرفته شده است که در تحلیل و تجزیه مطالب مؤثر بوده است. روش پیمایشی به‌عنوان هسته اصلی این پژوهش می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر کنترل شرایط پژوهش، پیمایشی و از نظر هدف، کاربردی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه معلمان متأهل دبیرستان‌های شهر تهران ۹۸-۱۳۹۷. حجم

نمونه تحقیق با استفاده از روش کوکران $n = \frac{z^2 pq}{1 + \frac{1}{n} (\frac{z^2 pq}{d^2} - 1)}$ تعیین شده و برای گزینش

نمونه‌های تحقیق نیز از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعداد ۳۸۲ نفر برآورد شده است. ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌های تحقیق نیز پرسشنامه ساخته یافته بود. اعتبار پرسشنامه، صوری است و برای دستیابی به پایایی مورد قبول، با انجام پیش آزمون و میانگین آلفای کرونباخ حدود ۷۹ درصد، همسازی گویه‌های پرسشنامه تأمین گردید. پرسشنامه‌ای که برای سنجش متغیرهای نشاط اجتماعی معلمان و همچنین اعتماد اجتماعی مورد استفاده قرار

گرفته، محقق ساخته است و برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده، از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و نرم‌افزار LIZREL8.5 استفاده شده است.

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

ضریب آلفای کرونباخ	تعداد سؤالات	متغیر	
		۰.۸۱	۷
۰.۷۳	۱۱	اعتماد اجتماعی بین افراد خانواده	
		نشاط اجتماعی معلمان	

نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشانگر پایایی متغیرهای مورد بررسی بوده است.

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه‌های سنجنده اعتماد اجتماعی خانواده
24.1	55.0	19.6	.5	.8	خانواده شما تا چه میزان به یکدیگر اعتماد دارند؟
12.6	53.9	32.5	.8	.3	خانواده شما تا چه میزان به قول و وعده‌های که به یکدیگر می‌دهند پایبند هستند؟
18.3	56.5	23.0	1.3	.8	صداقت و یکرنگی در خانواده شما تا چه میزان وجود دارد؟
22.0	55.0	20.7	2.1	.3	آرامش و امنیت در خانواده شما تا چه میزان وجود دارد؟
20.9	56.5	19.9	1.8	.8	خانواده شما تا چه میزان حرمت یکدیگر را نگه می‌دارند؟
30.1	43.7	15.7	9.4	1.0	تا چه میزان چشم و هم‌چشمی در بین خانواده شما با دوستان وجود دارد؟
36.1	45.0	9.2	8.6	1.0	در خانواده شما تا چه میزان شک و بدبینی وجود دارد؟

توزیع جمعیتی معلمان بر اساس ویژگی‌های جمعیتی شناختی

توزیع معلمان متأهل شهر تهران بر اساس ویژگی‌های جمعیتی شناختی در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. توزیع جمعیتی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های جمعیتی شناختی

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۱۷۱	۴۴٫۸٪
	زن	۲۱۲	۵۵٫۲٪
سن	۲۵-۳۰	۱۶	۴٫۲٪
	۳۱-۳۵	۶۰	۱۵٫۷٪

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد فراوانی
تحصیلات	۴۰-۳۶	۱۷۵	٪۴۵,۸
	۴۱ ساله و بالاتر	۱۳۱	٪۳۴,۳
	فوق دیپلم	۱۱	٪۲,۹
	لیسانس	۱۷۷	٪۴۶,۳
	فوق لیسانس	۱۶۹	٪۴۴,۲
	دکتری	۲۵	٪۶,۵
درآمد	کمتر از ۳ میلیون	۲۴	٪۶,۳
	بین ۳ تا ۶ میلیون	۲۸۱	٪۷۰,۹
	بین ۶ تا ۱۰ میلیون	۸۰	٪۲۰,۹
	بیش از ۱۰ میلیون	۷	٪۱,۷

بر اساس آمار بیشترین فراوانی در زمینه جنسیت مربوط به زنان، گروه‌های سنی مربوط به معلمان ۳۶ تا ۴۰ ساله، برحسب وضعیت تحصیلات مربوط به لیسانس و در زمینه درآمد مربوط به معلمان با درآمد بین ۳ تا ۶ میلیون بوده است.

تحلیل توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

همان‌طور که در بخش ارزیابی پایایی متغیرها تحقیق گفته شد، برای سنجش متغیرهای تحقیق از گویه‌های زیر استفاده شده است. در ادامه، نظرات پاسخگویان درباره این متغیرها آورده شده است.

جدول ۳. وضعیت توصیفی متغیرهای نشاط اجتماعی معلمان و اعتماد اجتماعی

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه‌های سنجنده نشاط معلمان	
۳,۹۱	21.2	53.7	20.7	4.2	.3	شما تا چه میزان در گرفتن تصمیمات کاری و خانوادگی راحت هستید؟	نشاط اجتماعی معلمان
۳,۸۹	19.1	53.9	24.3	2.4	.3	میزان تعهد شما به مدرسه و شغل‌تان چقدر است؟	
۳,۶۳	12.3	49.7	27.7	8.9	1.3	جامعه و خانواده چه میزان برای شغل شما ارزش قائل است؟	
۳,۹۱	18.6	57.3	20.4	3.7	0.0	چقدر فکر می‌کنید زندگی‌تان سرشار از امید و آرامش است.	
۳,۶۵	13.4	46.6	32.2	7.3	.5	تا چه میزان با همکاری که به علت	

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه‌های سنجنده نشاط معلمان
						مشکلی نمی‌توانند کار کنند همکاری می‌کنید؟
۳.۸۷	17.8	56.8	20.7	3.9	.8	چقدر شغل‌تان را دوست دارید و به آن افتخار می‌کنید؟
۳.۸۴	19.1	49.5	27.2	4.2	0.0	تا چه میزان در برابر مسئولین مدرسه، همکاران و شغل خودتان احساس مسئولیت می‌کنید؟
۳.۹۵	19.1	59.4	18.3	3.1	0.0	تا چه میزان سعی می‌کنید با کمترین امکانات شاد و آرامش داشته باشید؟
۳.۹۱	18.6	57.1	21.5	2.9	0.0	تا چه میزان نظم و برنامه‌ریزی در کارهای شما وجود دارد؟
۳.۹۹	19.9	62.3	15.2	2.6	0.0	تا چه میزان احساس سلامت جسمی و روحی می‌کنید؟
۳.۷۴	15.7	46.6	33.2	4.5	0.0	تا چه میزان نسبت به دانش‌آموزان خود صبور و پاسخگو هستید؟
4.01	24.1	55.0	19.6	.5	.8	خانواده شما تا چه میزان به یکدیگر اعتماد دارند؟
3.78	12.6	53.9	32.5	.8	.3	خانواده شما تا چه میزان به قول و وعده‌های که به یکدیگر می‌دهند پایبند هستند؟
3.90	18.3	56.5	23.0	1.3	.8	صداقت و یکرنگی در خانواده شما تا چه میزان وجود دارد؟
3.96	22.0	55.0	20.7	2.1	.3	آرامش و امنیت در خانواده شما تا چه میزان وجود دارد؟
3.95	20.9	56.5	19.9	1.8	.8	خانواده شما تا چه میزان حرمت یکدیگر را نگه می‌دارند؟
3.92	30.1	43.7	15.7	9.4	1.0	در خانواده شما تا چه میزان چشم و هم‌چشمی با خویشاوندان و دوستان وجود دارد؟
4.07	36.1	45.0	9.2	8.6	1.0	در خانواده شما تا چه میزان شک و بدبینی وجود دارد؟

 اعتماد
 اجتماعی

همان‌طور که مشاهده می‌شود، همه گویه‌های سنجنده نشاط اجتماعی معلمان هم‌جهت هستند؛ یعنی نمره «خیلی زیاد» برابر با ۵ و نمره «خیلی کم» برابر با ۱ است؛ بنابراین میانگین نمره طیف لیکرت به‌کار برده شده، برابر با عدد ۳ است. در بین پاسخ‌های معلمان، گزینه زیاد بیشترین فراوانی را در همه گویه‌ها به خود اختصاص داده است و در مقابل گزینه «خیلی کم»، کمترین فراوانی را در بین پاسخ‌ها دارد. بنابراین می‌توان گفت سطح نشاط اجتماعی معلمان بالا است، اما برای درک بهتر از سطح نشاط اجتماعی معلمان میانگین نمره کسب شده هر کدام از گویه‌های این متغیرها آورده شده است. در این شاخص نیز همه گویه‌ها میانگینی بالاتر از نمره ۳ کسب کرده‌اند و می‌توان گفت که سطح نشاط معلمان بالا است. در بین گویه‌های مربوط به نشاط اجتماعی معلمان احساس سلامت روحی و جسمی و تلاش برای بانشاط بودن با کمترین امکانات بالاترین میانگین‌ها را کسب کرده‌اند، در مقابل ارزش و احترام جمعه برای شغل معلمی، همکاری با همکارانی که مشکلی دارند و صبور بود در قبال دانش‌آموزان کمترین میانگین را کسب کرده‌اند. نکته قابل‌تأمل این است که معلمین با وجود داشتن نشاط اجتماعی بالا نسبت به ارزش و احترام جامعه برای این شغل ارزیابی پایین‌تری داشته‌اند.

در زمینه گویه‌های سنجنده وضعیت اعتماد اجتماعی خانواده نیز بیشترین سهم را گزینه‌های «زیاد» و «متوسط» کسب کرده و گزینه «خیلی کم» پایین‌ترین سهم را در بین پاسخ‌های معلمین داشته است. برای مشخص شدن بهتر جایگاه هر کدام از گویه‌ها میانگین نمره کسب شده هر کدام از گویه‌ها آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، معکوس گویه سطح چشم و هم‌چشمی بالاترین میانگین نمره را کسب کرده و در مقابل میزان پایبندی به قول و قرارها کمترین میانگین نمره را کسب کرده‌اند.

توصیف کلی وضعیت متغیرهای اصلی تحقیق

در این پژوهش، متغیرهای جدول زیر از گویه‌های پرسشنامه استخراج شده‌اند. در بخش‌های پیشین به تفصیل درباره گویه‌های تشکیل دهنده هر کدام از آنها توضیحاتی ارائه شد. متغیرهای تشکیل شده با توجه به استفاده از طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت، دارای میانگینی بین عدد یک تا پنج هستند و میانگین نمره طیف آنها برابر با نمره سه می‌باشد. پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش محقق‌ساخته است و به‌صورت پرسشنامه استاندارد نبوده است که برای اعداد آن

درجه‌بندی و رتبه‌بندی وجود داشته باشد، اما یکی از معیارهای قضاوت درباره میانگین نمرات کسب‌شده، میانگین نمره طیف (نمره ۳) می‌باشد.

بنابراین می‌توان گفت تمامی نمرات کسب‌شده بالاتر از میانگین طیف بوده و بر این اساس می‌توان گفت که سطح نشاط اجتماعی و سرمایه اجتماعی خانواده معلمین بالاتر از میانگین و در سطحی مطلوب است.

جدول ۴. میانگین نمره کسب‌شده برای متغیرهای اصلی تحقیق

متغیرهای اصلی تحقیق	تعداد پاسخ	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
نشاط اجتماعی معلمان	382	3.84	0.51	1.82	5.00
اعتماد اجتماعی	382	3.94	0.48	2.29	5.00

همان‌طور که مشاهده می‌شود بالاترین میانگین نمره کسب‌شده مربوط به اعتماد اجتماعی در بین خانواده معلمین، نسبت به نشاط اجتماعی معلمین میانگین نمره بیشتری را کسب کرده است و می‌توان گفت سطح اعتماد اجتماعی در بین خانواده معلمین از سطح نشاط اجتماعی معلمین اندکی بیشتر است. البته لازم به ذکر است که این اختلاف به لحاظ آماری معنی‌دار نبوده و با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که سطح نشاط اجتماعی معلمین و اعتماد اجتماعی بین خانواده معلمین مشابه همدیگر و بالاتر از میانگین است.

آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرها

با توجه به نتایج جدول ۴ اگر مقدار سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از مقدار خطا باشد، فرضیه صفر را نتیجه می‌گیریم و در صورتی که مقدار سطح معنی‌داری از مقدار کوچک‌تر باشد، فرضیه یک را نتیجه می‌گیریم.

H_0 : داده‌های متغیر i دارای توزیع نرمال است.

H_1 : داده‌های متغیر i دارای توزیع نرمال نیست.

جدول ۵. سطح معنی‌دار آزمون نرمال بودن داده‌ها و بررسی چولگی و کشیدگی داده‌ها در توزیع نرمال

متغیرها	سطح معنی‌داری	مقدار خطا	تایید فرضیه	نتیجه‌گیری	چولگی	کشیدگی
نشاط اجتماعی معلمین	۰/۶۴	۰/۰۵	H_0	نرمال	۰/۲۵	۰/۹۸
اعتماد	۰/۱۹	۰/۰۵	H_0	نرمال	۰/۳۴	-۰/۸۲

با توجه به اینکه سطح معنی‌داری مقوله‌ها بالاتر از مقدار خطا می‌باشد، بنابراین توزیع، یک توزیع نرمال است. همچنین با بررسی چولگی و کشیدگی توزیع داده‌ها با توجه به اینکه تغییر بین $+2$ و -2 را می‌توان نرمال محسوب کرد و تمام محاسبات زیر یک می‌باشد، بنابراین در نرمال بودن داده‌ها شکی نیست و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای آن استفاده کرد.

بررسی فرضیه‌ها

به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار است.

➤ فرضیه صفر: به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار نیست.

➤ فرضیه یک: به نظر می‌رسد اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان تأثیرگذار است.

برای بررسی این تأثیرات در سطح دومتغیره و همچنین اثبات معنی‌دار بودن یا معنی‌دار نبودن روابط میان آنها، از آزمون رگرسیون دومتغیره استفاده شده است. در جدول شماره ۶ از سمت راست، ستون اول متغیر مستقل، ستون دوم متغیر وابسته، ستون سوم میزان همبستگی متغیر مستقل با متغیر وابسته (R)، ستون چهارم مقدار واریانس تبیین شده متغیر وابسته توسط متغیر مستقل (R^2)، ستون پنجم، مقدار آماره F ، ستون ششم، معناداری آزمون F ، ستون هفتم ضریب رگرسیون استاندارد شده (Beta)، ستون هشتم مقدار آماره T به‌دست‌آمده متغیرها و درنهایت ستون نهم، سطح معنی‌داری آزمون T را نشان می‌دهد.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از جدول (۶)، در سطح معناداری ۱ درصد و با اطمینان ۹۹ درصد، متغیر اعتماد بین افراد خانواده از نظر نمونه مورد بررسی حدود ۱۸ درصد بر روی نشاط اجتماعی معلمان، تأثیر افزایشی و معناداری دارد. به بیان آماری به ازای هر واحد بیشتر شدن اعتماد بین افراد خانواده، نشاط اجتماعی معلمان به میزان ۰,۴۲۱ واحد افزایش می‌یابد. به بیان ساده‌تر هرچه اعتماد بین افراد خانواده بیشتر باشد، نشاط اجتماعی معلمان مطلوب‌تر خواهد بود. متغیر مستقل در مجموع ۱۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند ($R^2 = 0/177$). معادله به کار گرفته شده در این تحلیل عبارت است از:

$$y = a + bx$$

جدول ۵. تحلیل رگرسیون دومتغیره تأثیر اعتماد بین افراد خانواده بر نشاط اجتماعی معلمان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	همبستگی R	واریانس تبیین شده R ²	آماره F	سطح معناداری F	B استاندارد	آماره T	سطح معنی داری T
اعتماد بین افراد خانواده	نشاط اجتماعی معلمان	۰,۴۲۱	۰,۱۷۷	۸۱,۶۳۰	۰,۰۰۰	۰,۴۲۱	۱۰,۶۱۹	۰,۰۰۰

یافته‌های مربوط به تأثیرگذاری اعتماد اجتماعی بر نشاط اجتماعی معلمان با نتایج پژوهش ابراهیمی پور و نعیمی (۱۳۹۶) و سمیعی اصفهانی و پوردانش (۱۳۹۷) همخوانی دارد. نکته جالب آن در پژوهش‌هایشان نیز از بین منابع اعتماد که شامل اعتماد خانواده و دوستان بوده است، بر پراهمیت‌تر بودن اعتماد اجتماعی خانواده تأکید شده است. همچنین Cunha, M.P^۱ Rego, A^۲ (۲۰۰۶) نیز در پژوهش خود تأثیر مثبت اعتماد بین همکاران بر نشاط اجتماعی کارکنان را تصدیق کرده‌اند.

همچنین رومرو و کیروسیردس^۳ (۲۰۰۶) بر تأثیرگذاری اعتماد اجتماعی بر میزان نشاط و شادکانی تأکید کرده‌اند، به نظر ایشان فضاهای بی‌اعتمادی و گسست اجتماعی، فرصت جرئت‌ورزی و خودابرازی را از آدمی گرفته، او را از منابع عظیم بازخوردی محروم می‌سازند. فقدان این منابع، چشم‌انداز روندهای آتی زندگی را برای فرد در ابهام فرومی‌برد و یأس، ناامیدی و بدبینی را در نظام ادراکی و روان‌شناختی فرد جایگزین می‌کند.

نتیجه‌گیری

شادی و نشاط به‌عنوان یکی از احساسات مثبت، دارای ابعاد و جلوه‌های مختلفی می‌باشد و نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت فرد و جامعه دارد. تمدن بشری از آغاز تاکنون، هدف و غایت زندگی را رسیدن به شادمانی دانسته و همواره به دنبال شاد زندگی کردن بوده است؛ با این وجود درک بشر از نشاط، متفاوت می‌باشد.

در این پژوهش که به بررسی تأثیر اعتماد اجتماعی خانواده بر معلمان متأهل شهر تهران پرداخته شد و مشخص گردید که بین اعتماد و نشاط اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و

1 Rego, A.

2 Cunha, M.P.

3 Romero & Cru third

فرضیه تحقیق مورد قبول واقع شده است. بدین معنا که هرچه اعتماد اجتماعی بین اعضای خانواده بالاتر باشد، نشاط اجتماعی معلمان بهبود خواهد یافت. بنابراین، هرچه معلمان دارای خانواده، دوستان و آشنایان مورد اعتمادتری باشند، از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند و در بین آنها شادمانی و امید به زندگی بیشتر خواهد بود.

گیدنز در قالب نظریه اعتماد بر این باور است که مدرنیته احتمال خطر را در بعضی حوزه‌ها کاهش داده، اما خطرات و ناامنی‌های دیگری را جایگزین ساخته است. از جمله عوامل تهدیدکننده شادمانی در نظر گیدنز عبارت‌اند از تهدیدهای خشونت‌آمیز ناشی از صنعتی شدن، جنگ، متزلزل شدن ریشه‌های اعتماد به نظام‌های انتزاعی و احساس ناامنی و اضطراب وجودی. همچنین از جمله عوامل تأمین‌کننده شادمانی از نظر گیدنز می‌توان از اعتماد همراه با احتیاط نسبت به نظام‌های انتزاعی، اعتماد و زمان‌های امور زندگی به دست نظام‌های تخصصی و دگردیسی صمیمیت و شکل‌گیری رابطه ناب نام برد (چلبی و موسوی ۱۳۸۸). بر این اساس گیدنز احساس ناامنی را به مثابه یکی از عوامل تهدیدکننده شادی مطرح می‌کند و نبود امنیت و ترس از تهدید را عاملی داند که اعتماد را از دیگران سلب می‌کند و موجب می‌شود کنشگران نسبت به ادعای صداقتی که افراد در کنش‌های خود بروز می‌دهند دچار شک شوند.

از آنجایی که نشاط، تحرک، پویایی و شادابی از ویژگی‌های نسل امروز است و موافق طبع و مقتضیات فطری اوست، خمودگی، سستی، انزوا، بی‌تحرکی، غمناکی و پژمردگی، آفت بزرگ و مانع عظیم رشد، شکوفایی و خلاقیت نسل جوان می‌باشد. کمبود نشاط و شادابی معلمان و جلوگیری از بروز احساسات و هیجانات عاطفی آنان، موجب سرخوردگی و بروز بیماری حقارت و عقده‌های روحی و روانی در بین دانش‌آموزان می‌شود. نشاط و انبساط روحی آنها، یکی از متغیرهای مؤثر در شکل‌گیری شخصیت مثبت در کودکان و نوجوانان است و بالعکس، اضطراب و تشویش خاطر، عامل مهمی در توقف استعدادها می‌باشد. معلمان علاوه بر بعد تربیتی برای دانش‌آموزان، الگوی رفتاری مناسبی نیز محسوب می‌شوند. حالت شادی نتیجه عمل هماهنگ و منسجم و سامان‌یافته همه عواطف در بین آنها است و زمینه‌های باروری خرد و اندیشه را برای این قشر به‌وجود می‌آورد.

در این بین عملکرد روحی معلمان از یک طرف تحت تأثیر خانواده‌هایشان قرار دارد و از طرف دیگر معلمان باید قادر باشند برای آرامش و شادی عده زیادی دانش‌آموز تلاش کنند تا بتواند فضای کلاس را تنظیم و برقرار سازند. چنانچه قرار باشد که روح دانش‌آموز رشد و پرورش

یابد، باید این روند از روح معلم آغاز گردد. حال چنانچه روح معلم افسرده و ناتوان باشد، شانس ناچیزی برای تقویت و مراقبت از دانش‌آموزان وجود خواهد داشت. معلمانی که حضور توانمند خود را هر روز در کلاس درس نمی‌توانند ارائه نمایند، از لحاظ انتقال فکر با دانش‌آموزان هماهنگ نیستند و جهت پاسخگویی به نیازهای آنها آمادگی ندارند. در نتیجه نرخ شادی و خنده در مدارس بسیار پایین می‌آید و در برنامه‌ریزی آموزشی نیز شاد بودن جایگاهی نخواهد داشت و مورد بی‌مهری قرار می‌گیرد. در جامعه و مدرسه فاقد شادی، سخن گفتن از شادی قدری مشکل خواهد بود. یکی از مشکلات هر جامعه غفلت از شادی و نشاط و در نتیجه افزایش بیماری‌های مختلف روانی از قبیل اضطراب و افسردگی است.

نتیجه اینکه با شادی و نشاط زندگی معنا پیدا می‌کند و در پرتو آن دانش‌آموزان خصوصاً در دوران نوجوانی و جوانی می‌توانند خود را ساخته و قله‌های سلوک و پله‌های ترقی را سریع‌تر بپیمایند. جامعه علمی زنده و پویا، جامعه‌ای است که عناصر شادی‌آفرین در آن فراوان باشد و در برنامه‌ریزی آموزشی نظام‌های مختلف آن، راهکارهایی جهت شادابی و نشاط معلمان و دانش‌آموزان طراحی و تنظیم گردد. در گذشته به نظر می‌رسید که وظیفه آموزش‌وپرورش تولید عده‌ای فارغ‌التحصیل است که تنها بتوانند امرار معاش کنند، اما چنین می‌نماید که در قرن جدید برنامه‌ریزی‌های آموزشی نظام‌های آموزش‌وپرورش این مرحله را پشت سر گذاشته و سرلوحه تعلیم و تربیت در یک جمله خلاصه شده است؛ «شوق زندگی کردن را به دانش‌آموزان بیاموزیم». پس باید معتقد باشیم که در حقیقت رشد پایدار ما در گرو شادی پایدار است. معلمین باید بتوانند شاد باشند تا توان بارورتر کردن محیط‌های آموزشی سالم و شاد را داشته باشند. پس باید بکوشیم تا عشق، جرئت، ایمان، امید و اعتماد و نشاط و پویایی در کار و رفتار را در خویشتن خود، همکاران، خانواده‌ها و کودکان و نوجوانان این مرزوبوم گسترش دهیم و همه با هم در جهت شادی، نشاط و سعادت بشر تلاش کنیم.

پیشنهادهای کاربردی

برنامه‌های آموزشی و ارتقاء توانمندی برای خانواده‌های معلمان و فرهنگیان در جهت ترویج برقراری روابط سالم و سازنده اعتماد.

انجام اقداماتی در راستای افزایش نشاط معلمان و خانواده‌های آنها، مانند برگزاری همایش‌ها و کنسرت‌های مختلف و یا تخصیص بودجه برای مراسمی مانند سالگرد تولد، ازدواج و تولد فرزندان و ...

تهیه برنامه‌های رفاهی-تفریحی، دوره‌های آموزشی مهارت‌های زندگی و برنامه‌های ترویج‌گر نشاط و شادکامی در بین خانواده‌های معلمان در دستور کار قرار گیرد؛ چون نشاط معلم نشاط فرد و در نتیجه نشاط جامعه را به دنبال دارد و پیامد آن کاهش آسیب‌های اجتماعی در جامعه است.

به دلیل ارتباط معنادار بین درآمد و نشاط اجتماعی معلمان، پیشنهاد می‌شود بسته‌های حمایتی برای معلمان در نظر گرفته شود که علاوه بر کاهش هزینه‌های آنان و افزایش قدرت خرید خانواده آنها، در سمت‌وسوی مواردی مانند آموزش، تفریح و گسترش شبکه روابط معلمان و خانواده آنها باشد.

- آرگایل، مایکل و مهرداد کلاتر . (۱۳۸۳) روان‌شناسی شادی، مترجمان : مسعود گوهری، حمید نشاط‌دوست، حسن پالاهنگ و فاطمه بهرامی، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- نیمعی، نادیه و داوود ، ابراهیمی‌پور. (۱۳۹۶) «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و سبک زندگی در میان دبیران زن ناحیه ۴ آموزش و پرورش شهر تبریز»، پاییز، دوره ۹، شماره ۳۶.
- نبوی ، سید عبدالحسین، کریم ، رضا دوست و زهرا، بهرامی نژاد (۱۳۸۷) «بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت عمومی سالمندان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- ساروخانی، باقر و محمد امیرپناهی (۱۳۸۵) «ساختار قدرت در خانواده و مشارکت اجتماعی پژوهش زنان»، دوره ۴، شماره ۳.
- سمیعی اصفهانی، علی و سامر پوردانش (۱۳۹۷) «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط اجتماعی معلمان (مطالعه موردی معلمان نواحی ۲۰ و ۲۱ شهر تهران)»، دوره ۱۱، شماره ۱(۴۱)، زمستان.
- صادقیان، فاطمه (۱۳۸۶) «شادی چیست؟ شادمان کیست؟»، پیوند، شماره ۳۴۱، اسفند.
- خانیکی، هادی ، کیهانی معصومه (۱۳۹۱) «مدلی برای مطبوعات زنان در ایران» فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره ۱۴، شماره ۲۸، پاییز.
- خورشیدی، رضا (۱۳۹۳) «نظریه نشاط اجتماعی: درآمدی بر راه‌های ارتقای نشاط اجتماعی»، رشد آموزش علوم اجتماعی، ۱۶ (۳). بهار.
- خوشفر، غلامرضا و همکاران (۱۳۹۰) «تأثیر سرمایه اجتماعی بر شادی جوانان شهر بابلسر»، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال سیزدهم، شماره ۵۱.
- چلبی، مسعود؛ و موسوی، محسن. (۱۳۸۸) «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره نهم، ش ۱ و ۲.
- زارع شاه‌آبادی، اکبر، توکان، رحمت‌الله و محمود حیدری (۱۳۹۱) «بررسی رابطه بین رضایت شغلی و نشاط اجتماعی در دبیران مقطع متوسطه شهر جیرفت»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۳، شماره ۴(۴۸)، زمستان.
- غفاری، فاطمه. فتوکیان، زهرا؛ و سید رضا . مظلوم (۱۳۸۶) «تأثیر برنامه ورزشی منظم گروهی بر عزت نفس دانشجویان پرستاری»، مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل، دوره نهم، ش ۳۶(۱).
- نوریان نجف‌آبادی، محمد و نرگس جهانگیری (۱۳۹۰) «رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و سلامت روانی (مطالعه موردی: معلمان شهرستان تیران و کرون)»، دوره ۳، شماره ۲، پاییز و زمستان.

کار، ای. (۱۳۸۷) روان‌شناسی مثبت (علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان)، ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: انتشارات سخن.

کریمی، ی. (۱۳۷۳) روان‌شناسی اجتماعی، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.

گروسی، سعیده، میرزایی، جلال. و احسان. شاهرخی (۱۳۸۶) «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)»، فصلنامه دانش انتظامی، ش ۳۳، سال نهم، شماره ۲.

گنجی، محمد. (۱۳۸۷) «تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس شادی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان»، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، گرایش بررسی مسائل اجتماعی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نی، چاپ ۲۳.

مازلو، آبراهام هرولد (۱۳۸۱) زندگی در اینجا و اکنون، هنر زندگی متعالی، ترجمه مهین میلانی، تهران: نشر فراروان، ۱۳۸۱.

مرادی، گل مراد. و بهمن. سعیدی‌پور (۱۳۸۹) «بررسی نقش محرومیت نسبی در ایجاد رفتارهای جمعی جوانان بر اساس نظریه تعامل‌گرایی بلومر، مورد مطالعه کرمانشاه»، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال هفتم، ش ۲.

مردانی، فیروز. و محمود. شریفی اصفهانی (۱۳۸۹) «بررسی تطبیقی عزت‌نفس از دیدگاه مولانا و روان‌شناسان انسان‌گرا»، پژوهش‌نامه تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، سال هفتم، دوره ۵، ش ۲۲.

میرشاه جعفری، ابراهیم، عابدی، محمد رضا. و هدایت‌الله دریکوندی (۱۳۸۱) «شادمانی و عوامل مؤثر بر آن»، تازه‌های علوم‌شناختی، سال چهارم، ش ۳.

ماجدی، سیدمسعود. و عبدالعی. لهسایی زاده (۱۳۸۵) «بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس»، فصلنامه روستا و توسعه، س ۹، ش ۴.

Argyle, Michael and Mehrdad Kalanter. (2005) Psychology of happiness, translators: Masoud Gohari, Hamid Neshatdoost, Hassan Palahang and Fatemeh Bahrami, Isfahan: Academic Jihad Publications.

Naimi, Nadia and Dawood, Ebrahimipour. (2016) "Investigating the relationship between social trust and lifestyle among female teachers of the 4th education district of Tabriz city", Autumn, period 9, number 36.

Nabavi, Seyyed Abdul Hossein, Karim, Reza Dost and Zahra, Behraminejad (2007) "Investigating the effect of social support on the general health of the elderly", Master's Thesis in Sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Faculty of Economics and Social Sciences.

- Sarukhani, Baqir and Mohammad Amirpanahi (2015) "Power structure in the family and social participation of women's research", volume 4, number 3.
- Samii Esfahani, Ali and Samer Pourdanesh (2017) "Investigation of social factors affecting the social vitality of teachers (a case study of teachers in Districts 20 and 21 of Tehran)", Volume 11, Number 1(41), Winter.
- Sadeghian, Fatemeh (2008) "What is happiness?" Who is Shadman?", Link, No. 341, March.
- Khaniki, Hadi, Kihani Masoumeh (2012) "A Model for Women's Press in Iran" Cultural and Communication Studies Quarterly, Volume 14, Number 28, Fall.
- Sohri, Reza (2014) "Theory of Social Vitality: An Introduction to the Ways of Promoting Social Vitality", Development of Social Science Education, 16 (3). Spring.
- Khoshfar, Gholamreza et al. (2013) "The impact of social capital on the happiness of youth in Babolsar", Social welfare scientific-research quarterly, 13th year, number 51.
- Chalabi, Massoud; and Mousavi, Mohsen. (2008) "Sociological survey of factors affecting happiness at the micro and macro levels", Iranian Journal of Sociology, 9th Volume, Volumes 1 and 2.
- Zare Shahabadi, Akbar, Tukan, Rahmatullah and Mahmoud Heydari (2012) "Investigating the relationship between job satisfaction and social vitality among secondary school teachers in Jiroft city", Applied Sociology, Year 23, Number 4(48), Winter.
- Ghaffari, Fatima. Fatukian, Zahra; and Seyed Reza. Mazloun (2006) "The effect of regular group exercise program on the self-esteem of nursing students", Journal of Babol University of Medical Sciences, 9th volume, Vol. 36(1).
- Noorian Najafabadi, Mohammad and Narges Jahangiri (2019) "Relationship between the level of social trust and mental health (case study: teachers of Tiran and Kron cities)", Volume 3, Number 2, Autumn and Winter.
- Carr, E. (2009) Positive psychology (the science of happiness and human strengths), translated by Hassan Pasha Sharifi and Jafar Najafi Zand, Tehran: Sokhn Publishing House.
- Karimi, Y. (1995) Social Psychology, Tehran: Baath Publications Institute.
- Grossi, Saeeda., Mirzaei, Jalal. and kindness Shahrokhi (2016) "Investigating the relationship between social trust and sense of security (a case study of female students of Azad Jiroft University)", Knowledge of Police Quarterly, Vol. 33, Year 9, Number 2.
- Ganji, Mohammad. (2007) "Analysis of sociological factors affecting the level of happiness of heads of households in Isfahan city", doctoral dissertation in sociology, researching social issues, Isfahan University, Faculty of Literature and Humanities, Department of Social Sciences.
- Giddens, Anthony (2009) Sociology, translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Nei, 23rd edition.
- Maslow, Abraham Harold (1381) Life here and now, the art of sublime life, translated by Mahin Milani, Tehran: Faravan publishing, 2003.
- Moradi, Gol Murad. and avalanche Saidipour (2010) "Investigating the role of relative deprivation in the creation of collective behaviors of young people based on Bloomer's interactionism theory, the case of Kermanshah", Journal of Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad, 7th year, Vol. 2.
- Mardani, Firoz. and Mahmoud Sharifi Isfahani (2011) "Comparative study of self-esteem from the perspective of Rumi and humanistic psychologists", educational research journal of Islamic Azad University, Bojnord branch, 7th year, period 5, no. 22.
- Mirshah Jafari, Ebrahim., Abedi, Mohammad Reza. and Hedayatullah Darikondi (2003) "Happiness and Factors Affecting It", Science News, Year 4, Vol. 3.

- Majdi, Seyyed Masoud. and Abdulai. Lehsaizadeh (2006) "Examination of the relationship between contextual variables and social capital and satisfaction with quality of life: a case study in the villages of Fars province", *Rural and Development Quarterly*, Q9, No. 4.
- Bartolini,S; Bilancini,E & Sarracino,F. (2009). *Social Capital Predicts Happiness: World-Wide Evidence from Time Series*, <http://www.iariw.org>
- Berk, L.E. 2006, *Child development* (seven editions). Boston: Pearson Education.
- Bernburg, J.G. Thorlindsson, T. Sigfusdottir, I.D. 2009, *Relative Deprivation and Adolescent Outcomes in Iceland: A Multilevel Test*. *Social Forces*, No. 87,(*)
- Burt, R. S. 1976, 5(1), 3-52.
- Cheng, H. Furnham, A. (2003). "Personality, self-esteem, and Demographic predictions of Happiness and Depression". *Personality and individual Differences*. 34: 921-942.
- Cooper, H. Okamura, L. Gurka, V (1992) "**Social Activity and Subjective Well-being**". *Personality and Individual Differences*.13,(5): 573-583.
- Firouzabadi, S.A. Hosseini, S.R. & Soroush, S. 2011, *Life Satisfaction and Social Trust among Villagers A Case of Three Villages in Iran*. *European Journal of Social Sciences*, No. 22 (2), p 156-164.
- Fukuyama, F. 1995, *trust: the social virtues and the creation of prosperity*. New York: the free press.
- Giavrimis, P., & Nikolaou, S-M. (2020). *THE GREEK UNIVERSITY STUDENT’S SOCIAL CAPITAL DURING THE COVID-19 PANDEMIC*.*European Journal of Education Studies*. 7.(^)
- Giddens, A. 1991, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: PolityPress.
<http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/>
- Kroll, C. 2011, *Towards a Sociology of Happiness: Examining social capital and subjective well-being across subgroups of society*. A thesis submitted to the Department of Sociology of the London School of Economics and Political Science for the degree of Doctor of Philosophy. p 1223-1250.
- Rego, A. , & Cunha, M. P (2006). Do the opportunities for learning and personal development lead to happiness? It depends on work-family conciliation. *Journal of Occupational Health Psychology*, 14 (3) , 334-348.
- Romero EJ, Cruthirds KW. (2006). The use of humor in the workplace. *Academy of Management Perspectives*, 20 (2): 58-69.
- Ryan RM, Deci EL. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudemonic well-being. *Annu Rev Psychology*, 52:141–66.
- Veenhoven, R. 2001, *Happiness in Society*.Erasmus University Rotterdam Faculty of social sciences: 1-44.
- Veenhoven, R. 2001, *Happiness in Society*.Erasmus University Rotterdam Faculty of social sciences: 1-44. Available online at URL:
- White, J.B. Langer, E.J. Yariv, L. & Welch, J.C. 2006, *Frequent Social Comparisons and Destructive Emotions and Behaviors: The Dark Side of Social Comparisons*. *Journal of Adult Development*, No. 13(1), p 36-44 .